

Abbasova Səidə Vaqif qızı⁹
HEYDƏR ƏLİYEV NİTQİNDƏ XƏLQİLİK

*Dilimiz çox zəngin və ahəngdar bir dildir,
Dərin tarixi köklərə malikdir...
Şəxsən mən öz ana dilimi çox sevir və bu
dildə danışmağınla fəxr edirəm.
Heydər Əliyev.*

Bütün xalqlarda olduğu kimi, Azərbaycan xalqının da dili onun milli varlığını müəyyənləşdirən başlıca amillərdəndir.

Dilimiz xalqımızın keçdiyi bütün tarixi mərhələlərdə onunla birgə olmuş, onun taleyini yaşamış, üzleşdiyi problemlərlə qarşılaşmışdır. O, xalqın ən ağır günlərində belə onun milli mənliliyini, onun xoşbəxt gələcəyə olan inamını qoruyub möhkəmləndirmişdir.

İnkişaf etmiş zəngin dil mədəniyyətinə sahib olan xalq əyilməzdir, ölməzdir, böyük gələcəyə malikdir. Ona görə də xalqımıza ulu babalardan miras qalan bu ən qiymətli milli sərvəti hər bir Azərbaycan övladı göz bəbəyi kimi qorumalı, daim qayğı ilə əhatə etməlidir. Bu onun müqəddəs vətəndaşlıq borcudur.

Hər bir dili yaşadan və inkişaf etdirən onun mənsub olduğu xalqdır. Dilin hərtərəfli inkişafı, zənginləşməsi, yüksək zirvələrə qalxaraq beynəlxalq nüfuz qazanması xalqın böyük övladlarının adı ilə bağlıdır.

Tarixi təcrübə göstərir ki, dilin inkişafında milli müstəqillik ideyaları və dövlətçilik ənənələrinin, həmin ideya və ənənələri öz fəaliyyətində gerçəkləşdirən və həyata keçirən qüdrətli dövlət başçıların, xalqının tarixində şərəfli yer tutan böyük siyasi xadimlərin müstəsna rolu olur. Belə qüdrətli dövlət başçısı və siyasi xadimlər cərgəsində Azərbaycan xalqının böyük oğlu, Ulu öndər Heydər Əliyevin adı öz yüksək və layiqli yerini tutur.

Əminliklə deyə bilərik ki, yaşadığımız yüzilliyin son otuz ili ərzində Azərbaycan dilinin hərtərəfli inkişafı, onun təkcə sözdə deyil, gündəlik təcrübədə də ümumişlək dilə, dövlət dilinə çevrilməsi, beynəlxalq münasibətlər sisteminə yol alması, zənginləşərək nüfuz qazanması və dünyanın mötəbər kürsülərindən eşidilməsi görkəmli dövlət başçısı, Ümummilli lider Heydər Əliyevin yürütdüyü müdrik, uzaqgörən dil siyasəti ilə bağlıdır.

H.Əliyevin 60-cı illərin sonu və 70-ci illərin əvvəllərindən başlayaraq Azərbaycan dilinin dövlət dili olması, xalqımızın mənəvi mövcudluğunun əsas amillərindən biri olan dilimizin inkişafı və yüksəlişi uğrunda apardığı mübarizə, gördüyü böyük işlər, onun ana dili, ümumən dil quruculuğu haqqındakı fikirləri indiyədək öz aktuallığını qoruyub saxlayır.

Heydər Əliyev Azərbaycan dili barədə yalnız adı ünsiyyət vasitəsi kimi deyil qədim tarixi, zəngin mədəniyyəti, müasir dünyada müəyyən ictimai-mədəni mövqeyi olan bir xalqın milli sərvəti kimi düşünürdü.

Azərbaycan cəmiyyətinin mənəvi-əxlaqi sağlamlığına xüsusi diqqət yetirən H.Əliyev üçün dil məsələsi həmişə əhəmiyyətli bir məsələ olmuşdur. O, maarif-məktəb, elmi-pedaqoji sahələrdə ana dilinin inkişaf etdirilməsinə xüsusi qayğı göstərirdi.

Heydər Əliyev dünyaya gəldiyi torpağa, ana dilinə, xalq danışığı dilinin incəliklərinə, özünəməxsus mülayimliyinə, səmimiyyətinə, eyni zamanda sərt məntiqə məhəbbətlə böyümüş, bir azərbaycanlı kimi həmin dilin daşdığı psixoloji gücü, mənəvi enerjini mənimsəmişdi.

Respublikaya rəhbərlik etdiyi illərdə müxtəlif müəssisələrdə görüşlərində Ulu Öndər xalqla xalq dilində danışırdı.

Azərbaycanın müxtəlif regionlarında danışığı dialekti ilə yaxından tanış olduqca H.Əliyev xalq dili zənginliyini daha dərinləndirən hiss edirdi, onun doğmalığını duyurdu. Çünki o, xalqla yalnız konfranslarda, müşavirələrdə görüşmürdü. O, Azərbaycanı qarış-qarış gəzir, adi adamlarla görüşür, sadə xalq dilini eşidir, onun gözəlliklərini, tərəvətini hətta öz dilinə də gətirirdi. Və məhz xalqla doğma, bir olmağın nəticəsi idi ki, respublika rəhbəri psixologiyası, ictimai mövqeyi və dili etibarilə məhz xalqın adamı kimi çıxış edirdi.

H.Əliyev çıxışının hansı auditoriyaya ünvanladığını dəqiq bilir, məndaxili vurğuları dəqiq müəyyənləşdirirdi. Nitqin auditoriyada təsir gücünü müəyyənləşdirən əsas amillərdən biri auditoriyaya söykənməkdir.

Bu səmimiyyət hər şeydən öncə böyük natiqin doğma dilimizə olan münasibətində özünü göstərirdi.

Ulu öndərin nitqindəki səmimiyyət xalqı səfərbər etməyə, müstəqilliyin möhkəmlənməsi yolunda ciddi addımlar atmağa səsləyirdi.

Heydər Əliyevin nitqi elmi və nəzəri olduğu qədər də xalqi idi.

Bütün çıxışlarında "xalq hər şeyi bilməlidir", "xalqdan heç nəyi gizlətmək olmaz", "mən xalqıma inanıram" və s. kimi sözlər işlədən Ulu Öndər problemləri xalqla birgə çözməyə üstünlük verirdi. Elə buna görə də həmin çıxışlar təsirsiz qalmır, qəlblərdə iz qoyurdu.

Böyük natiqin dilində səslənən yüzlərlə səmimi "gəlin açıq danışaq", "xalqdan heç kəs inciyə bilməz", "mən öz sözlərimin ağasıyam", "mən açıq danışmağı sevirəm", "səmimi qəlbədən təbrik edirəm", "biz hamımız azərbaycanlıyıq", "şükürlər olsun ki, Azərbaycan müstəqil dövlətdir" və s. kimi ifadələr milyonların ürəyinə yol tapır, qəlbləri işıqlandırır, insanları mənəvi cəhətdən kamilliyə çağırırdı. Həm də Azərbaycan nitq mədəniyyətinin inkişafına kömək edirdi.

Heydər Əliyev sadə xalq dilində danışır və nitqini müəyyən bir auditoriyaya deyil, milyonlara həsr edirdi.

⁹ BDU. Dos.

Vətəni, xalqı, torpağı müdafiə etmək gücündə olan xalq kütləsi onun auditoriyası idi.

O, auditoriyanı sevir, onu öz səmimi nitqi ilə ələ ala bilir və həmçinin auditoriyanın sevgisini qazana bildirdi.

Heydər Əliyevin natiqlik məharətini və gözəl danışıq qabiliyyətini bir insan kimi fərdi istedadı, daim öz üzərində işləməsi, dərinəndən bələd olduğu ana dilinə məhəbbəti, bu dildən mənəvi zövq alaraq istifadə etməsi, mənsub olduğu xalqı ürəkdən sevməsi, onun tarixini, mədəniyyətini dərinəndən bilməsi və s. keyfiyyətlər şərtləndirir.

H.Əliyevin 1993-cü ilin iyun ayında respublika rəhbərliyinə yenidən qayıdışı Azərbaycan tarixində yeni bir başlanğıc oldu. Azərbaycan dövlətçiliyinin düşmənlərinə, sərəştəsiz müxalifətçilərə və başqalarına qarşı apardığı gərgin mübarizədə Ulu Öndərin xalqı birliyə, müstəqillik uğrunda mübarizəyə çağıran məzmunlu çıxışları, müsahibələri və alovlu nitqləri böyük rol oynadı və dahi dövlət xadiminin natiqlik məharətini bir daha ortaya çıxardı.

Bir sıra görkəmli şəxsiyyətlər var ki, onlar üçün dahi sözünü işlətmək məsələsi bəzən fikir ayrılığına səbəb olur. Ancaq heç kəsdə şübhə doğurmur ki, Azərbaycan dövlətinin böyük oğlu H.Əliyev yeni dövr Azərbaycan xalqının ən böyük dahisidir.

XX əsr Heydər Əliyevin şəxsiyyətində öz dahisini yetirdi.

Heydər Əliyevin Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin 15 iyun 1993-cü il tarixli iclasındakı çıxışını yadımıza salaq: "Mən burada böyük bir nitq söyləmək niyyətində deyiləm. Yalnız bir neçə kəlmə mütləq deməliyəm.. Mən Azərbaycan xalqının tarixi nailiyyətləri olan Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyini qorumağı, möhkəmləndirməyi, inkişaf etdirməyi özüm üçün ən əsas vəzifələrdən biri hesab edirəm. Bu səbəbdən ömrümün bundan sonrakı hissəsini harda olursa-olsun, yalnız və yalnız Azərbaycan Respublikasının müstəqil dövlət kimi inkişaf etməsinə həsr edəcəyəm. Və əminliklə demək istəyirəm ki, Azərbaycan Respublikası bundan sonra onun başına nə gəlsə gəlsin, müstəqilliyini itirməyəcək, yenidən heç bir dövlətin tərkibinə daxil olmayacaq, heç bir başqa dövlətin əsarəti altına düşməyəcək".

Yüksək əqidəliklə, böyük inam, öz gücünə əminlik ifadə edən bu çıxışın intonasiyasında bir bəyanat ruhu var idi.

Bir çox mütəxəssislər hələ indiyə kimi Ulu Öndərin nitqindəki gözəlliyin, cazibənin, səmimiliyin sirrini açma bilməyiblər. Hansı məclisdə Heydər Əliyev iştirak edirdisə, bəlli idi ki, gündəmdə olan məsələ haqqında ən parlaq nitqi məhz Ulu Öndər söyləyəcək. Bu sahədə Heydər Əliyev hər hansı bir mövzuda danışanda təqdim edilən sahənin əsl bilicisi kimi çıxış edirdi. İstər ədəbiyyat olsun, istər tarix, musiqi, teatr, rəssamlıq, siyasət, iqtisadiyyat - fərq etmirdi. Heydər Əliyev lider idi!!

Hər kəs bu unudulmaz insanın qeyri-adi yaddaşına, natiqlik qabiliyyətinə heyran qalırdı. Elə şirin, cazibəli, səmimi danışdı ki, hamı vurğunluqla ona qulaq asırdı. Elə bu səbəbdən dəfələrlə etiraf edilib ki, Heydər Əliyevin natiqlik məharətinin analoqu yoxdur.

Ümumiyyətlə, H.Əliyevin həyatı, fəaliyyəti, siyasəti, natiqliyi hər biri ayrı-ayrılıqda bir elmdir. O, bacarıqlı bir ölkə başçısı, ictimai-siyasi xadim, elm xadimi olduğu kimi, həm də çox güclü bir natiq idi. Elə bir natiq ki, indiyə qədər Azərbaycanda öz mükəmməlliyinə, nitqinin əzəmətinə, səmimiliyinə, xəlqiliyinə və ümumən natiqlik məharətinə görə onunla müqayisə olunacaq ikinci bir şəxs olmamışdır.

Böyük bir iftixar və qürurla qeyd etmək lazımdır ki, hal-hazırda prezident İlham Əliyev də Azərbaycan dilinin mükəmməl daşıyıcısı kimi öz kəskin, məntiqi və eyni zamanda sadə və səmimi çıxışları ilə Heydər Əliyev yolunun layiqli davamçısı olduğunu sübuta yetirir.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Heydər Əliyev "Müstəqilliyimiz əbədidir". Çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, müsahibələr, məktublar, məruzələr, müraciətlər, fərmanlar. I-XXIV k. Bakı. 1997-2008.
2. Elmira Axundova. "H.Əliyev—şəxsiyyət və zaman". VI cild. 2007-2013. Bakı. "Ozan" nəşriyyatı.
3. İradə Hüseynova. "Müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurucusu". Monoqrafiya. "Təhsil" nəşriyyatı. 2004. 472 səh.
4. Ramiz Mehdiyev. "Milli məfkura, dövlətçilik, müstəqillik yolu ilə məqalələr, çıxışlar, müsahibələr". II cild. 2006-2007. 672 səh.
5. S.V.Abbasova, S.M.Seyidova, N.K.Məmmədova, Ə.H.Cavadov. "Azərbaycan dili və nitq mədəniyyəti". Bakı. "Elm və təhsil". 2017.
6. Vilayət Əliyev. "Heydər Əliyev dil siyasəti". Bakı. "Nurlan" nəşriyyatı. 2003. 100 səh.
7. Nağdəli Zamanov. "Heydər Əliyev və Azərbaycan nitq mədəniyyəti". Bakı. "Elm və Təhsil". III cild. 2013-2014-2018.
8. Y.Mahmudova. "Azərbaycan tarixində H.Əliyev şəxsiyyəti". Bakı. 2003.
9. Zəfirə Məmmədova. "Heydər Əliyev və Azərbaycan nitq mədəniyyəti". Respublika qəzeti. 19 dekabr 2013-cü il.

Açar sözlər: natiq, şəxsiyyət, xalq, lider, nitq, dahi, rəhbər, istedad, ana dili, xalq, layiqli davamçı.

Ключевые слова: оратор, личность, народ, лидер, речь, гениальный, руководитель, способность, родной язык, язык народа, достойный продолжатель.

Key words: speaker, personality, people, leader, discourse, genius, guidance, competence, mother tongue, popular language, decorour man.

National character in H. Aliev's speech

Summary

Article is speaking about the genius leader, great personal, public figure, commonwealth leader Heydar Aliev's love and generosity to the Azerbaijan language. First of all, this generosity is identified his attitudes to native language. Frankness in commonwealth leader's speech announced people to mobilize, take a step on the way of strengthening the independence.

Heydar Aliev's speech is also national character as far as scientific and theoretical. Therefore his speech was not uninfluenced; it put a trace in people's heart. H. Aliev spoke people in simple language, he dedicated his speech to not only an audience, but also millions of people. He loves audience, can control it with his kind speech and is also

loved by auditory.

H. Aliev characterizes his orator ability with personal talent, improving his language skills, using native languages professionally, loving his mother tongue which he knew deeply, loving his people, learning his nation history and culture.

It is proudly important to notice that at modern time President İlham Aliev proves that he can continue his successor Heydar Aliev's policy with his sharp, genuine, and at the same time simple and frank speech.

Народность в речи Гейдара Алиева

Резюме

В статье говорится о любви к азербайджанскому языку и об искренности великого сына азербайджанского народа, великой личности, политического деятеля, Общенационального Лидера Гейдара Алиева. Эта искренность проявилась, прежде всего, в отношении великого вождя к нашему родному языку. Искренность в речи великого лидера побуждала людей мобилизоваться и предпринимать серьезные шаги для укрепления независимости.

Речь Гейдара Алиева была не только народной, но и научной и теоретической. Вот почему эти речи не остаются неэффективными, они оставили след в сердцах. Г. Алиев общался с людьми на простом народном языке и адресовал свою речь миллионам, а не конкретной аудитории. Он ценил аудиторию, умел завладеть ее вниманием своей искренней речью, а также заслужить любовь слушателей. Ораторское мастерство и способность красиво говорить обуславливает такие качества, как индивидуальный талант, постоянную работу над собой, искреннюю любовь к родному языку, своему народу, его духовным ценностям, истории и культуре.

С огромной гордостью следует отметить, что Президент И.Алиев, как совершенный носитель азербайджанского языка, своими резкими, логичными, в то же время искренними речами проявляет себя как достойный последователь пути Гейдара Алиева.

Rəyçi: dos.E.Vəliyeva